

VPI BH ISTRAŽIVAČKA PRAKSA

**MOŽE LI
OSTANAK U
ZAMRZNUTOM
KONFLIKTU
BITI RJEŠENJE
NEVOLJE?**

Autorica: Emina Zeljković

Sažetak

Sporazum dobrog petka - koji je okončao Nevolje među unionistima i irskim nacionalistima - sada je ranjiviji nego ikada. Tridesetogodišnji sukob u Sjevernoj Irskoj okončan je uplitanjem Europske unije (EU) 1998. Otkad je Ujedinjeno Kraljevstvo (UK) službeno napustilo EU 1. februara 2020., pojavila su se mnoga pitanja u vezi s granicom, trgovinom, pitanja mira i mobilnosti. EU je bila jedan od najvećih pružatelja sigurnosti u tom području, a sada je jedno od glavnih pitanja kako očuvati mir. Prvi dio studije fokusira se na utjecaj i važnost članstva u EU za održavanje mira u Sjevernoj Irskoj i na to kako bi ga Brexit mogao ugroziti. Na kraju, fokus rada je na mogućim konačnim scenarijima. Dugoročno gledano, glavni cilj je shvatiti koje su alternative potencijalnoj rekonstrukciji sukoba u ovoj regiji.

KLJUČNE RIJEČI:

- Sjeverna Irska,
- Evropska unija,
- Nevolje,
- Sjevernoirski sukob,
- Brexit,
- mir

Mentorica: Lejla Ramić-Mesihović, PhD

Uvod

Druga polovina 20. stoljeća za Sjevernu Irsku obilježila je vrlo teško i krvavo vrijeme. Ostrvo je podijeljeno između Sjeverne Irske - koja je sastavni dio Ujedinjenog Kraljevstva i Republike Irske - nezavisne države. Sjeverna Irsko i Republika Irsko maju otvorenu granicu. (1) Nevolje je termin koji se koristi za objašnjavanje razdoblja rata, smrti, krvi i razaranja. Priroda Nevolje je i ideološka i religiozna - irski nacionalisti (republikanci) željeli su da Sjeverna Irsko ostane kao dio republike Irske, dok su unionisti (sindikalisti) željeli da Sjeverna Irsko bude dio Velike Britanije. Drugi problem bio je među kršćanima i protestantima (unionisti) i rimokatolicima (republikanci). Ovaj sukob donio je mnoge društvene i političke promjene u zemlji, ali posljedice su ljudske žrtve s više od 3.600 ljudi koji su poginuli u sukobu (McVea & McKittrick, 2002). Dvadeset godina nakon što su Nevolje okončane sporazumom iz Belfasta, Velika Britanija odlučila je službeno napustiti EU. To može donijeti neželjenu poziciju Sjeverne Irske u aspektima ekonomije, političke stabilnosti, migracija, kulturnih i obrazovnih programa itd., te se postavlja pitanje - hoće li napuštanje Europske unije izazvati potencijalne tenzije i sukobe u toj regiji? Metodologija istraživanja obuhvatit će kvalitativnu analizu novinskih članaka, akademskih radova i izvještaja o tome kakve je koristi Sjeverna Irsko imala od članstva u EU i kako su se ti benefiti koristili do sada. Značaj EU i potencijalni problemi koji bi se mogli pojaviti u mirnoj Sjevernoj Irskoj zbog Brexita analizirat će se iz službenih dokumenata koje je izdala EU. Medijsko izvještavanje i vijesti će se koristiti kao izvori informacija o najnovijim dešavanjima u Velikoj Britaniji po ovom pitanju. Provest će se i analizirati razgovori sa stručnjacima kako bi se bolje razumjelo šta bi moglo postati krajnji scenarij, i koji bi ujedno bio najbolji. Jedan od stručnjaka je dr. Damir Kapidžić (2) koji je dao uvid u to zašto bi neke rezolucije o Brexitu mogle biti uspješne i zašto bi druge mogle propasti. Njegovo istraživanje fokusirano je na etničke sukobe, političke stranke i podjelu vlasti. Drugi ekspert je dr. Dženeta Karabegović (3) čija je stručnost bila korisna za objašnjenje uloge sjevernoirske dijaspore u procesima donošenja odluka. Karabegović je objasnila i migracijske probleme u ovoj regiji uzrokovane Brexitom. Obavljala je savjetodavne poslove s lokalnim i međunarodnim organizacijama fokusiranim na dijasporu i razvoj, povratnike, civilno društvo,

obrazovanje i borbu protiv ekstremizma. Kako je ova tema još uvijek u tijeku i situacija se još može promijeniti, prerano je pokušavati dati hrabru izjavu o tome kako će se razvijati. Jedan od mogućih nedostataka izrade studije „živićih slučajeva“ je da su mediji koji pružaju vijesti na tu temu možda pristrani. Još jedno potencijalno ograničenje je kada se ovaj problem riješi, rad može zastarjeti.

Historijska pozadina konflikta

Da bismo razumjeli ovo pitanje, moramo se vratiti genezi problema. Iako povijest sukoba seže do kraja 12. stoljeća i prvog britanskog upada na otok, tek su događaji u 20. stoljeću izravno uzrokovali Nevolje. Stalno su vršeni pritisci na Irsku da provede domaću vladavinu. To je značilo da će Irsko dobiti potpunu nezavisnost - novi Dublinski parlament koji je pod Westminsterskom vlašću. Unionisti su se tome protivili, jer su to smatrali prijateljom irskoj uniji s Britanijom. Prekid irske unije s Britanijom doveo bi do potpune neovisnosti Irske, gubitka britanske kontrole i moći u zemlji i što je najvažnije, kraja protestantizma. Svako predstavljanje zakona o lokalnoj vladavini izazvalo je buru i neslaganje unionista koji su činili sve da zaštite svoje interese i vrijednosti. Nakon toga, 1916. republikanci dižu oružanu pobunu protiv britanske vladavine u Dublinu, a to je poznato kao Uskršnji ustanak. Kasnije, na kraju Prvog svjetskog rata, pojam i borba za odbranu domovine su zamrli dok je ideja za irskom republikom zaživjela. Nova Irsko republikanska vojska (IRA) pokrenula je nasilni pokret protiv Britanije. Kao rezultat toga, Westminster je 1920. donio Zakon o Irskoj vladi (McVea & McKittrick, 2002). Šest okruga Ulster formirano je kao novi politički entitet - Sjeverna Irsko. Parlament Sjeverne Irske u Belfastu učinio je zemlju prilično odvojenom od Velike Britanije, iako je bila njezin dio. Unionisti Ulstera uplašili su se vladavine dublinske vlade iz mnogo razloga: vjerski - bili bi stalna manjina u katoličkoj većini; ekonomski - industrije Belfasta, poput inženjerstva i brodogradnje, bile bi zanemarene zbog agrarne industrije; politički - vjerovali su u imperijalizam (Fraser, 2000). Zakon o vladi Irske započeo je podjelu u Irskoj. Mnogi su razlozi doveli do samog sukoba, ali tek 1960-ih konflikt eskalira. Godine 1966., dok su republikanci slavili 50. godišnjicu Uskršnjeg ustanka 1916., protestantski ekstremisti - Ulsterske dobrovoljačke snage - ubile su tri osobe. Nakon

toga dogodili su se mnogi napadi, također i napadi IRA-e (4) (McVea & McKittrick, 2002). U društvenom pokretu učestvovali su mnogi akteri: IRA, liberali, sindikalisti, radikali itd. Do 1973. godine nasilje je dodatno eskaliralo i na sto su stavljena mnoga moguća rješenja kako bi se ujedinili unionisti i irski nacionalisti, ali niti jedno od njih nije bio uspješno. Čak i do danas u regiji ne postoji apsolutni mir, ali tek 1994. godine pokrenuta je paravojna inicijativa za prekid vatre, zaključujući sporazumom iz Belfasta iz 1998. godine (Sporazum o dobrom petku). Razgovori koji su doveli do sporazuma bavili su se pitanjima koja su uzrokovala sukob tokom proteklih decenija. Cilj je bio stvoriti novu i prepuštenu vladu u kojoj bi i sindikalisti i nacionalisti dijelili vlast. Prema sporazumu, vladavina Sjeverne Irske je u rukama lokalno izabраниh zvaničnika.

Uloga EU nakon posredovanja u Sporazumu o dobrom petku

U ovom odjeljku rada bit će procijenjeni glavni akteri u očuvanju sigurnosti u regiji nakon Good Friday Agreement-a (5). Također će se fokusirati na financijsku i političku podršku koju je Sjeverna Irska dobila od Evropske Unije i buduće planove za nastavak mnogih programa koji će osigurati stabilnost. Od Sporazuma o dobrom petku, Sjeverna Irska prima značajnu financijsku podršku od EU kroz regionalne politike i Međunarodni fond za Irsku. Ova financijska podrška pruža se pomirenju i održavanju mira, kao što je program Sjeverne Irske PEACE, koji promovira ekonomski, ali i socijalni napredak ne samo u zemlji, već i u pograničnoj regiji Irske. Ovaj program ima četiri izdanja, prvo od 1995. do 1999., dok je četvrto započelo 2014., a završilo 2020. Ciljevi programa usredotočeni su na rješavanje sukoba i očuvanje mira kroz stvaranje uravnoteženih i kohezivnih zajednica, ekonomsku i socijalnu stabilnost, zajedničko obrazovanje, stvaranje pozitivnih odnosa među ljudima, pomoć mladima itd. Benefiti koje Sjeverna Irska ubire od članstva u EU doprinose njenom normalnom funkcioniranju. EU se gotovo dvadeset godina brine o njihovoj domaćoj stabilnosti i miru, ne samo propisima i agendama postavljenim za poboljšanje međuljudskih, ekonomskih i političkih odnosa, već i financijski. U periodu od 1995. do 2013., u kojem su bila aktivna tri programa PEACE, EU je doprinijela s 1,3 milijarde eura. Posljednje izdanje vrijedilo je 270 miliona eura. (6) Drugi primjer uključuje panevropske prekogranične programe INTERREG koji su osigurali 681 milion eura od

2000. do 2020. godine (Giada Lagana, 2019). Program PEACE otvorio je put ka dijalogu i procesu pomirenja, financirao mnoge projekte u područjima infrastrukture i regeneracije, migracija i prihvatanja različitosti. Danas se koristi kao obrazac kojeg se moraju pridržavati sve evropske zemlje u izgradnji mira i mirovnim politikama. Referendum održan 2016. godine, na kojem je većina Velike Britanije glasala za izlazak iz EU, izazvao je zabrinutost zbog mirovne situacije u Sjevernoj Irskoj. Sudjelovanje u programu PEACE bilo je zajamčeno do 2020. godine. Nakon referenduma, Europski parlament primijetio je da postoji potreba za zaštitom mira između Irske i Sjeverne Irske. Evropska unija nije pružala sigurnost samo u smislu rješavanja sukoba, već i uključivanjem Sjeverne Irske u slobodno kretanje roba i radne snage. Sigurnost je također stabilizirana uklanjanjem fizičkih granica između Irske i Sjeverne Irske. Ova dva čimbenika, osim godišnje finansijske potpore, očuvaju mir u regiji, tvrdi Kapidžić.

Da li je Ujedinjeno Kraljevstvo spremno za pregovore?

Fokus ovog dijela je na to koliko je važna spremnost Velike Britanije da sarađuje s Briselom po ovom pitanju. Sjeverna Irska je još uvijek članica Ujedinjenog Kraljevstva pa se ništa ne može dogoditi bez odobrenja Londona. Postoje mnogi pokazatelji spremnosti EU da održi ravnotežu, primjer je njihov prijedlog da se slobodno kretanje radne snage i robe nastavlja carinskim provjerama u lukama u Sjevernoj Irskoj prije ulaska u druge dijelove Velike Britanije (The Guardian, 2018). Theresa May odbila je ovaj prijedlog jer ga se doživljava kao „prijetnju ustavnom integritetu stvaranjem carinske i regulatorne granice niz irsko more“ (Al Jazeera, 2018). U posljednje vrijeme u Sjevernoj Irskoj raste bijes zbog ovog pitanja. Arlene Foster, čelnica Demokratske unionističke stranke, protiv se ideji o de facto trgovinskoj granici u irskom moru i da bi protok robe iz Sjeverne Irske u Britaniju bio „ometan provjerama“ (The Irish Times, 2017). Sad kad je Ujedinjeno Kraljevstvo napustilo EU, London pregovara na strani Sjeverne Irske. Stav Londona igra važnu ulogu u rješavanju ovog problema. Do sada britanska vlada nije bila željna postići konsenzus. Prema Kapidžiću, Brisel nema nikakvu moć niti vlast nad Velikom Britanijom. Nije bilo saglasnosti Skupštine Sjeverne Irske niti izvršne vlasti Sjeverne Irske po ovom pitanju što pokazuje

imperijalističko ponašanje Londona. Britanska vlada do sada nije pokazala konkretne akcije, dok strah od vraćanja tvrde granice u Irsku raste. To ne predstavlja samo ekonomsku prijetnju. Prema Kapidžićevim riječima, postoji strah od iskorištavanja ove situacije kako bi se ponovila napetost i nasilje.

Potencijalni sukob

U ovom dijelu, rad nudi predviđanja i analizu mogućih scenarija trenutne situacije u Sjevernoj Irskoj. Jedva da će netko otvoreno reći da želi sukob ili da će se to dogoditi, ali neke izjave određenih političara ili bivših učesnika u sukobu mogu nam pomoći da shvatimo kako različiti politički sljedbenici imaju različita stajališta o toj temi. Intervju koji je 2017. proveo The Irish Time sa tri bivša republikanca pokazuje veliku podjelu u njihovim pogledima na budućnost Sjeverne Irske. Jedan od učesnika, Tommy McKearney, rekao je da postoje male šanse za uspostavljanje čvrste granice: „Svakako, mislim da možemo isključiti ideju o tvrdoj granici s britanskim trupama na istoj. To nije imalo veze sa ekonomijom. To je bila sigurnosna situacija. Mislim da to više nećemo vidjeti “(Irish Times, 2017). Također je dodao: "Stvarnost toga je da je nakon 25 godina oružanog sukoba manja mogućnost oružane kampanje bilo kakvog značaja." Prema njegovim riječima, uvijek će postojati neko s tim tendencijama, ali kao zajednica - neće biti ništa slično prošlosti. Ovo je također tačka koju je Damir Kapidžić zabilježio u intervjuu - smatra da, ako se dogodi bilo kakva vrsta sukoba, to ne bi bilo ništa poput onoga što je bilo u prošlosti, već prije ekonomski i politički umjesto nasilnog i fizičkog. Ipak, kada se pojavi tema ponovnog ujedinjenja, korištenje prijetnje lojalističkim nasiljem za okončanje te rasprave strategija je koja se već koristi. 2017. godine, veteran sindikalista i bivši visoki član UUP -a (Ulster Unionistička partija) u parlamentu, Lord Kilclooney, izjavio je da će, ako se Irska ponovo ujedini sa malom razlikom u glasovima, to izazvati građanski rat. On slijedi: „Ne možete prisiliti Sjevernu Irsku da napusti Veliku Britaniju jedan posto većinom. Možete li zamisliti da lojalisti u Belfastu to mirno prihvate? Ja ne bih “(Belfast Telegraph, 2017). Priča o sukobu je još uvijek živa i uglavnom dolazi od unionista, pa su čak i ankete pokazale da, dok je 99 posto nacionalista željelo graničnu anketu, 53 posto sindikalista glasalo je da se to nikada ne dogodi. (7) Pitanje Evropske Unije predstavlja prijetnju interesima nacionalista, pa čak i njihove rasprave o Brexitu pokazuju

razliku u mišljenjima i stavovima između unionista i nacionalista koja je izašla na vidjelo još više nakon referenduma o Brexitu prema Mary C. Murphy (Giada Lagana, 2019).

Migracije i dijaspora

O značaju i utjecaju dijaspore i migracija na lobiranje i osiguranje mira u Sjevernoj Irskoj će se ticati ovaj dio rada. Doprinosi irskih i stranih državljana društvu uvijek su bili značajni. Oni su također odigrali važnu ulogu u mirnom rješavanju sukoba na ostrvu (Cochrane et al. 2009; Devlin Trew 2010, 2013; Wilson 1995). Neoliberalna ekonomska politika osmišljena da spasi državu može dominirati u svakom budućem angažmanu sa sjeverom-jugom. U scenariju nakon Brexita, ove politike mogu iznijeti ključna pitanja na sto prije nego što bi se inače moglo dogoditi. Što se tiče građana u inostranstvu, oko 1,47 miliona građana ima prebivalište van države. U cijelom svijetu postoji 70 miliona ljudi koji polažu pravo na irsko naslijeđe. (8) Od Prvog svjetskog rata zemlje engleskog govornog područja postale su glavna odredišta irskih emigranata. Sjeverna i Južna Irka također su pomaknute prema Britaniji nakon Prvog svjetskog rata. Od podjele Irske, emigrantska kohorta postala je sve više profesionalizirana. Iako je odlazak mladih ljudi iz Sjeverne Irske sredinom dvadesetog stoljeća u velikoj mjeri bio posljedica nedostatka vještina, također je uzrokovan i krajem Drugog svjetskog rata. Postajali su stručni, a do 1980-ih - studenti i diplomci. "Učinci dijaspore" postaju sve jači i pokazali su kako njen utjecaj, doznake emigranata i investicije, nove vještine i kapital vraćen kući i doprinos dijaspore mogu pomoći u rebalansu svjetskog sistema u korist nacija niže klase (de Lange, 2013). Dijaspore doprinose matičnim narodima na mnogo načina: pojedinačna i zbirna naselja; donacije; venture; razmjena informacija i podsticanje napretka, često putem udruženja država/dijaspore; i dodavanjem institucionalnih i strateških poboljšanja, uključujući društvene i političke promjene (Kuznetsov, 2012). Politički ili vješto orijentisani odnosi država i dijaspora moraju biti održavani programom brige sa dijalogom na oba kraja. Strategija dijaspore irske vlade pokazuje razumijevanje da je dijaspora i odgovornost i vrijednost pa su za očuvanje potrebni poštovanje i reciprocitet. Ipak, nedostatak skrbi i dalje je očit kada je u pitanju uklanjanje praktičnih društvenih barijera za ljude koji se vraćaju, poput nedostatka glasačke franšize za emigrante. Republika Irka je u boljoj

poziciji od Sjeverne Irske kada je riječ o angažmanu dijaspora. Strategiju dijaspora u Sjevernoj Irskoj moglo bi biti teže postići jer je prilično ograničena u onome što im može ponuditi (na primjer ne može omogućiti pristup državljanstvu niti Sjeverna Irska ima slobodu ukloniti zastoje kako bi imala koristi od pristupa povratnička dijaspora). Činjenica je da su mnogi mladi ljudi ovisni o drogama u Sjevernoj Irskoj zbog ekonomskih problema te ti problemi ne stvaraju mirno i sigurno okruženje kaže Karabegović. Ona nastavlja da dijaspora pokušava dobiti svoja glasačka prava izvan zemlje, ali Sjeverna Irska zaostaje u omogućavanju toga. Interesovanje ljudi je veliko jer mnogi od njih žive u inostranstvu. Još jedno pitanje dijaspora je to što se mnogi ljudi koji su emigrirali osjećaju kao da ne mogu ostvariti svoja prava u Sjevernoj Irskoj. Kada je u pitanju mobilnost, Karabegović tvrdi da se to rješava pragmatično. Postavlja se i pitanje mobilnosti budući da je pasoš EU mobilniji od britanskog. Mobilnost je riješena za osobe sa EU pasošem. Postoje i kulturni zastoji poput: Erasmus programa koji nisu toliko učestali ili odnosi među univerzitetima također nisu jaki kao prije, što dovodi do naracije o ujedinjenju (MacDonald, 2017). Sve strane Sjeverne Irske i Irske moraju jamčiti za mirna rješenja i nastojati voditi miroljubivu politiku (The Global Observatory, 2021).

Ekonomski aspekt Brexita

Ovaj dio rada osvrnut će se na ekonomiju Sjeverne Irske, jer ju je već poremetio Brexit. Nemoguće je odvojiti ekonomski utjecaj na Sjevernu Irsku od ostatka Velike Britanije, jer Velika Britanija je njihov najveći trgovinski partner (Economics Observatory, 2021). Velika Britanija i EU iznijeli su neke posebne slučajeve za Sjevernu Irsku dajući joj hibridni status. Protokol Sjeverne Irske implicira da će Sjeverna Irska biti kombinacija oba svijeta - ona i dalje ostaje u sistemu EU -a za životinje i prehrambene proizvode (SPS) i u njejoj carinskoj uniji. EU je učinila neke olakšice za Sjevernu Irsku - roba koja se odatle kreće u Veliku Britaniju neće morati podnositi deklaraciju o izvozu. Također je osigurano da većina trgovine između njih dvije bude bez carina primjenom Sporazuma o trgovini i saradnji. Sjevernoirski protokol (9) je osmišljen kako bi se izbjegle carine i carinske deklaracije koje su često povezane sa trgovinom između Sjeverne Irske i njenog partnera iz Evropske unije. U stvari, Sjeverna Irska podliježe pravilima EU o carini i regulaciji robe. Do sada je bilo dosta

izazova, posebno u pogledu robe koja se seli iz Velike Britanije u Sjevernu Irsku. Preduzeća smatraju da je usluga podrške trgovcima preopterećena, a britanska vlada ističe da mnoga preduzeća nisu proizvela potrebnu papirologiju koja uzrokuje dodatne komplikacije u trgovini. Preduzeća koja posluju u Sjevernoj Irskoj imaju veće troškove jer se proizvodi koji dolaze iz Velike Britanije više naplaćuju. Potencijalni izazovi za Sjevernu Irsku mogu se pojaviti zbog njenog hibridnog statusa u odnosu na EU i VB. Iako je još uvijek članica Ujedinjenog Kraljevstva, položaj Sjeverne Irske na jedinstvenom tržištu također znači da se na nju primjenjuju pravila Evropskog suda pravde. Ako je britanska vlada odlučila povećati stopu korporativnog poreza, a vlada Sjeverne Irske odlučila zadržati isti porez, slijedeći pravila Evropskog suda pravde (ESP), izvršna vlast Sjeverne Irske morala bi dati kompenzacijski iznos novca od Vlada Velike Britanije. Hoće li Sjeverna Irska moći uživati u prednostima sporazuma o slobodnoj trgovini nakon što Velika Britanija napusti Evropsku uniju? Postoje dobre šanse da će Sjedinjene Američke Države svaki ugovor uvjetovati pravom američkih prehrambenih proizvoda na ulazak u Veliku Britaniju. Nakon što Sjeverna Irska više ne pruža osnovu za pristup vanjskim fondovima EU, procijenjeno je da će gubitak ovih sredstava imati negativan utjecaj na ekonomiju regije. Sa škotskim referendumom o neovisnosti, koji je sada na snazi kada je SNP osigurao većinu na izborima za škotski parlament, šanse za osamostaljenje Škotske su velike. To će Velikoj Britaniji donijeti neke ekonomske troškove jer će se stvoriti neka vrsta trgovinske granice, a to znači djeljenje, a to je jednako gubitku za preduzeća. Razdvajanje bi otežalo rast Velike Britanije jer hiljade preduzeća trenutno posluju na tržištu koje je visoko integrirano. Ugled Velike Britanije također bi bio doveden u pitanje jer svjetska sila polako gubi svoje članove (Prospect Magazine, 2020). Zbog toga bi ostanak u Uniji bio manje nego privlačan za Sjevernu Irsku. Gubitak za Veliku Britaniju također bi bio veliki u mnogim aspektima, a posebno u ekonomskom. S druge strane, potencijal za novo ustavno rješenje u Sjevernoj Irskoj nakon sljedećih britanskih izbora također je koristan za ekonomiju. Usklađivanje poreza na dobit i uklanjanje poreza na kapitalnu dobit dva su primjera kako će ovo okruženje utjecati na poslovno okruženje u Sjevernoj Irskoj. Ostaje za vidjeti kako će britanska industrija finansijskih usluga proći nakon Brexita. Na primjer, gubitak prava na putovnicu može se nadoknaditi sposobnošću Velike Britanije da

postavi vlastite propise (iako će o tome morati pregovarati s EU). Sjevernoirski protokol ističe 2024. godine i do tada neće biti legitimnih dugotrajnih promjena- hoće li se protokol promijeniti, koje će privilegije biti ili kako će granice izgledati. Prije svega, EU je trgovinski blok i to predstavlja veliki problem u načinu na koji će grupe lobista raditi na promjeni protokola. Karabegović također navodi da bi moglo doći i do tenzija oko ekonomske dileme Velike Britanije jer je riječ o velikom novcu.

Nezavisnost ili ponovno ujedinjenje?

S porastom svih ovih napetosti oko Brexita, na kraju će postojati način za njihovo rješavanje, ali pitanje je - kako? Jedan od mogućih ishoda je referendum za nezavisnost. Kada tema referenduma počne, važno je spomenuti još jednog aktera koji može motivisati Sjevernu Irsku na referendum (10), a to je Škotska. Odmah nakon što je Velika Britanija napustila EU 2016. godine, prva škotska ministrica Nicola Sturgeon počela je otvoreno pozivati na drugi referendum za nezavisnost. Kako je izvijestio BBC, referendum je pokazao da je većina za ostanak u EU i napuštanje Velike Britanije (BBC, 2021). Škotski referendum o nezavisnosti (Indyref2) nije održan jer britanska vlada nije dala formalnu saglasnost za referendum, pa ga je učinila nezakonitim. Ankete pokazuju da je SNP (11) 2021. godine na putu da osvoji većinu u škotskom parlamentu, što će olakšati proces nezavisnosti. Ankete javnog mnijenja i dalje idu u prilog novom referendumu (BBC, 2021). Ova se situacija može odraziti i na Sjevernu Irsku, ali prema riječima Damira Kapidžića, to je malo vjerojatno. Razlog je samo u tome što London to neće dozvoliti. Ako britanska vlada dodijeli pravo na referendum o neovisnosti Sjevernoj Irskoj, tada će se izvršiti pritisak da ga odobri Škotskoj. Problem je u tome što će većina škotskog stanovništva glasati za nezavisnost i to ne ide u prilog Velikoj Britaniji.

Mnogo realniji ishod bio bi referendum za ujedinjenje Irske. Vrlo koristan članak Zajedničkog odbora za provedbu Sporazuma o Velikom Petku (JCI) objavljen je 2017. godine. Odbor u više navrata govori o ujedinjenju Irske kao najboljoj opciji za budućnost Sjeverne Irske i ističe preporuke za uspješno ujedinjenje. "Brexit znači da bi najbolja budućnost za građane Sjeverne Irske mogla ostati u Evropskoj uniji u ujedinjenoj Irskoj. Ova se opcija mora istražiti i ispitati" (JCI, 2017). Komitet preporučuje osnivanje Foruma

Nove Irske 2 (12) za postavljanje puta u svrhu postizanja mirnog procesa ponovnog ujedinjenja. Takođe poziva Vladu da sprovede inspekciju u pogledu ustavnih i zakonskih promjena.. „Vlada treba da izvrši reviziju u vezi sa zakonskim i ustavnim promjenama prije i poslije ujedinjenja“ (JCI, 2017). Prema profesoru Brendanu O'Learyju, moramo se pripremiti za ovaj scenarij. U svom članku za The Irish Times navodi da su mnogi sjevernjaci počeli vaditi irske pasoše kako bi obnovili državljanstvo EU (The Irish Times, 2021). Promijenila se i demografija - nekadašnja većina unionista i većina protestanata su danas u manjini. Ako želimo pratiti ankete, članci časopisa Journal, The Irish Times i Irish Examiner pokazuju da je većina za ujedinjenu Irsku. (13) Ankete koje je za The Sunday Times sproveo LucidTalk (14) pokazale su da većina ljudi podržava da se odđe granični izbori u sljedećih pet godina i da će u sljedećoj deceniji postojati ujedinjena Irska (The Journal, 2021). Dok brojke govore jedno, stručnjaci govore drugo. Bivši premijer Irske Leo Varadkar (koji je član Fine Gaela) (15) tvrdi da bi granična anketa bila poražena dok svi oni koji su glasali za unionističke stranke sada ne glasaju za ujedinjenu Irsku (Time, 2017). Referendum bi, prema Varadkaru, doveo do daljnje polarizacije i nacionalizma jer bi zasigurno propao. Muiris MacCarthaigh se također slaže: „... tada biste imali referendum na sjeveru i slično u Republici. Nije jasno koji bi bili uvjeti referenduma, pa je sa pravne ustavne strane put do ujedinjene Irske pomalo nejasan o tome kako bi do toga došlo“ (Time, 2020). Damir Kapidžić također tvrdi da je scenarij ujedinjene Irske vrlo neizvjestan. Prema Karabegović, ponovno ujedinjenje je dugotrajan i komplikovan proces. Riječ je o dvostrukom pitanju vanjske politike - prvo je da Sjeverna Irska podržava EU i članstvo, ali još uvijek postoji postotak ljudi koji su podržali Brexit. S druge strane, to je također pitanje Irske i hoće li pitanje logistike poboljšati uslove u zemlji zbog finansijskog tereta koji bi ponovno ujedinjenje izazvalo. Da li će se ujedinjenje dogoditi ili ne, ostaje da se vidi. Irska vlada ne šuti o ovoj temi - objavila je nekoliko članaka o očuvanju mira na Otoku i poštivanju temeljnih vrijednosti EU. „Brexit: Irski prioriteti“ objavljen na Irskoj vladinoj servisnoj službi vrlo je sažet članak o izazovima Brexita. (16) On priznaje kako bi Brexit mogao naštetiti mirovnom procesu Sjeverne Irske i iznosi svoje prioritete za očuvanje mira. „Naši prioriteti Brexita za Sjevernu Irsku i mirovni proces: zaštititi sve odredbe Sporazuma o Velikom petku, zadržati podršku EU za mirovni proces, izbjeći čvrstu

granicu na otoku i podržati nastavak saradnje sjever - jug“ (Publikacija irske vlade, 2017). Irska također mora glasati za ujedinjenje, bit će potrebno mnogo posredovanja i lobiranja (The Irish Times, 2020). Zaista, mnogi asktori će imati svoj utjecaj na to, tvrdi Karabegović. Do sada je postojala podjela među strankama i građanima, kao i mobilizacija mnogih različitih aktera od strane EU (Giada Lagana, 2019).

Zaključak

Postoje mnogi mogući ishodi i rješenja sjevernoirskog problema u jeku Brexita. Svakako, postoji potreba za alternativnim mehanizmima za održavanje situacije što je moguće stabilnijom i mirnijom. Još uvijek postoji evidentno neslaganje oko toga kako se problemi trebaju rješavati uz poštovanje Protokola Sjeverne Irske i Sporazuma o Velikom petku. Glavne vrijednosti EU-a su demokratija i mir, pa je neupitno da će se institucije pridržavati tih uvjerenja u rješavanju ovog pitanja. Referendum o ponovnom ujedinjenju najvjerojatnije će morati pričekati jer Dublin, Belfast, London i Brisel moraju pronaći rješenje koje bi uspjelo svima. Budući da je Škotska uskoro najavila referendum za nezavisnost, Sjevernoj Irskoj bi se mogla otvoriti vrata za poduzimanje akcija i samostalno predlaganje referenduma. Brexit je uticao na sve sfere života ljudi, uključujući smanjenje slobodnog kretanja za kreativne i kulturne industrije, ozbiljan utjecaj na sektore koje financira EU, kao i na visoko obrazovanje koje gubi pristup fondovima EU za mobilnost, istraživanje i stratešku međukulturnu suradnju. Najpovoljnija situacija bila bi miran i produktivan konsenzus o rješavanju posljedica Brexita - ali ostaje pitanje hoće li to biti moguće.

Bilješke

- [1] <https://travelaroundireland.com/ireland-vs-northern-ireland-difference/>
- [2] Trenutno radi kao profesor komparativne politike na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu u Bosni i Hercegovini
- [3] Trenutno radi na Univerzitetu u Salzburgu
- [4] Privremena Irska Republikanska Armija
- [5] Sporazum o dobrom petku <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/102/northern-ireland-peace-programme>
- [6] <http://www.northernslant.com/lucidtalk-poll-should-there-be-a-referendum-on-irish-unity/>
- [7] <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebstimedia/newspress/publications/ministersbrief-june2017/1--Global-Irish-in-Numbers.pdf>
- [8] Protokol Sjeverne Irske - namijenjen je zaštiti jedinstvenog tržišta EU -a, izbjegavajući pritom "tvrde granice". Pomaže u sprječavanju provjera duž kopnene granice između Sjeverne Irske (u Velikoj Britaniji) i Republike Irske (u EU -u).
- [9] Drugi naziv - indyref2
- [10] Škotska nacionalna stranka - najveća politička stranka u vladi u Škotskoj. Orijentisana ljevičarski/centralno i socijaldemokratska.
- [11] Forum Nove Irske je nastao 1983. godine na kojem su irske nacionalističke političke stranke raspravljale o tome kako se Problemi u Sjevernoj Irskoj mogu ublažiti. Konkretno, tražila je stabilnost i mir, kao i moguće nove strukture i pravce za njihovo postizanje.
- [12] Više na: See for more: <https://www.thejournal.ie/majority-in-northern-ireland-would-vote-against-united-ireland-5415947-Apr2021/>
- [13] Više na: <https://www.thetimes.co.uk/article/northern-irish-back-border-poll-within-five-years-6ndbkz80s>
- [14] liberalno-konzervativna i kršćansko-demokratska politička stranka, orijentirana na centar/desno
Više na: https://merriestreet.ie/merriestreet/en/euuk/key_irish_documents/%20%20%20%20.html#read%20online

Literatura

- Al Jazeera. (2018, February 28). UK rejects EU plan to keep Northern Ireland in customs union. Brexit News | Al Jazeera. Retrieved on April 2, 2021.
- <https://www.aljazeera.com/news/2018/2/28/uk-rejects-eu-plan-to-keep-northern-ireland-in-customs-union>
- BBC News. (2021, March 22). Scottish independence: Will there be a second referendum? Retrieved on March 30, 2021.
- <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-50813510>
- C. (2021, May 17). Ireland vs Northern Ireland - What is the difference? Travel Around Ireland. Retrieved on April 27, 2021.
- <https://travelaroundireland.com/ireland-vs-northern-ireland-difference/>
- Carswell, S. (2017, April 8). The ex-IRA men: 'United Ireland? It's all guff.' The Irish Times. Retrieved on April 2, 2021.
- <https://www.irishtimes.com/news/ireland/irish-news/the-ex-ira-men-united-ireland-it-s-all-guff-1.3041131>
- Corr, S. O. A. J. (2021, January 24). Northern Irish back border poll within five years. Ireland | The Sunday Times. Retrieved on April 28 2021. o <https://www.thetimes.co.uk/article/northern-irish-back-border-poll-within-five-years-6ndbkz80s>
- Cochrane, Fergal, Bahar Baser, and Ashok Swain. 2009. Home Thoughts from Abroad: Diasporas and Peace-Building in Northern Ireland and Sri Lanka. *Studies in Conflict & Terrorism* 32 (8): 681-704.
- Devlin Trew, Johanne. 2010. Reluctant Diasporas of Northern Ireland: Migrant Narratives of Home, Conflict, Difference. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (4): 541-560.
- de Lange, Deborah E. 2013. Embedded Diasporas: Shaping the Geopolitical Landscape. *Journal of International Management* 19 (1): 14-25.
- Duggan, J. (2017, July 13). Q&A: Ireland's Leo Varadkar on Brexit, Trump and Keeping Ireland "At the Center of the World." Time. Retrieved on March 30, 2021.
- <https://time.com/4856193/ireland-leo-varadkar-interview-brex-it-trump/>
- Duggan, J. (2020, February 7). Brexit Has Revived the Prospect of a United Ireland. Could It Actually Happen? Time. Retrieved on March 30 2021.
- <https://time.com/5779707/irish-reunification-likelihood/>
- Economics Observatory. (2021, February 8). How is Brexit affecting Northern Ireland's economy? Retrieved on May 20, 2021. <https://www.economicsobservatory.com/how-is-brex-it-affecting-northern-irelands-economy>
- How to hold a referendum on Irish unity. (2020, November 27). The Irish Times. Retrieved on May 24, 2021.
 - o <https://www.irishtimes.com/opinion/how-to-hold-a-referendum-on-irish-unity-1.4420555>
- Fraser T.G. „Ireland in Conflict 1922-1998“, Routledge, 2000, London
- Giada Lagana, Niall O Dochartaigh, Anita Naughton "The European Union and the Northern Ireland peace Process in the shadow of Brexit", 2019, Ireland
- Hutton, B. (2021, February 21). DUP plans legal challenge to Northern Ireland protocol. The Irish Times. Retrieved on April 2, 2021.
- <https://www.irishtimes.com/news/politics/dup-plans-legal-challenge-to-northern-ireland-protocol-1.4491110>
- Irish do not need British permission to raise reunification, says Harris. (2021, June 17). The Irish Times. Retrieved on May 31, 2021.
- Irish Examiner view: Attitudes to Irish unity are changing. (2021, April 22). Irish Examiner. Retrieved May 30, 2021.
 - o <https://www.irishexaminer.com/opinion/arid-40272152.html>
- Irish Government's News Service. (2017, March). Ireland's Priorities. Retrieved on April 15, 2021. https://merriestreet.ie/merriestreet/en/eu-key_irish_documents/%20%20%20%20.html#read%20online
- Irish Abroad Unit. (2020). Irish Emigration Patterns and Citizens Abroad. Retrieved on May 20, 2021. <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebstimedia/newspress/publications/ministersbrief-june2017/1--Global-Irish-in-Numbers.pdf>
- Joint Committee on the Implementation of the Good Friday Agreement. (2017). Brexit and the Future of Ireland: Uniting Ireland & Its People in Peace & Prosperity.
- Kuznetsov, Yevgeny. 2012. How Can Countries' Talent Abroad Help Transform Institutions at Home? Instruments and Policies of Diaspora Engagement. Washington, DC: The World Bank.
- MacDonald, S. (2017). The Impact of Brexit on International Cultural Relations in the European Union. (ifa Edition Culture and Foreign Policy). Accessed on: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/54767/ssoar-2017-macdonald-The_Impact_of_Brexit_on.pdf?sequence=1
- Magazine, P. (2020, August 17). Scottish independence: what would it mean for the rest of the UK? Prospect Magazine. Retrieved on May 19, 2021. <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/philip-rycroft-scottish-independence-rest-of-uk>
- McKittrick, D., & McVea, D. (2002). Making Sense of the Troubles: The Story of the Conflict in Northern Ireland. New Amsterdam Books.
- Montgomery, B. R., & → M. A. B. T. A. (2021, May 26). Protecting the Peace Process in Post-Brexit Northern Ireland. IPI Global Observatory. Retrieved on May 20, 2021. <https://theglobalobservatory.org/2021/05/protecting-the-peace-process-in-post-brex-it-northern-ireland/>
- Narrow majority of NI voters support remaining in UK - poll. (2021, April 21). The Irish Times. Retrieved on May 29, 2021.
 - o <https://www.irishtimes.com/news/ireland/irish-news/narrow-majority-of-ni-voters-support-remaining-in-uk-poll-1.4542944>
- O'Leary, B. (2021, January 11). A referendum on Irish unity is coming, whether we like it or not. The Irish Times. Retrieved on March 30, 2021. <https://www.irishtimes.com/opinion/a-referendum-on-irish-unity-is-coming-whether-we-like-it-or-not-1.4454681>
- Pow, J. (2017, October 31). LucidTalk poll: Should there be a referendum on Irish unity? Northern Slant. Retrieved on April 25, 2021.
- <http://www.northernslant.com/lucidtalk-poll-should-there-be-a-referendum-on-irish-unity/>
- Press Association. (2021, April 21). A majority in Northern Ireland would vote to stay in UK, poll finds. TheJournal.Ie. Retrieved May 31, 2021.
- <https://www.thejournal.ie/majority-in-northern-ireland-would-vote-against-united-ireland-5415947-Apr2021/>
- Ryan, Ó. (2021, January 24). More than half of people in North want referendum on a united Ireland. The Journal. Retrieved on March 30, 2021.
- <https://www.thejournal.ie/referendum-on-a-united-ireland-5334045-Jan2021/>
- The European Parliament. (2020, December). Northern Ireland PEACE programme. Marek Kolodziejski. Retrieved on February 25, 2021.
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/102/northern-ireland-peace-programme>
- Unionist peer Kilclooney says small majority vote for united Ireland would cause civil war. (2017, October 18). Belfast Telegraph. Retrieved on April 25, 2021.
- <https://www.belfasttelegraph.co.uk/news/northern-ireland/unionist-peer-kilclooney-says-small-majority-vote-for-united-ireland-would-cause-civil-war-36239575.html>
- Wilson, Andrew J. 1995. Irish-America and the Ulster Conflict, 1968-1995. Washington, DC: Catholic University of America Press.
- Interview with Damir Kapidžić, Ph.D. - February 18, 2021. Online
- Interview with Dženeta Karabegović, Ph.D. - April 23, 2021. online

